

Interpreting the Intent of Contracting Parties in Cases of Ambiguity or Uncertainty Concerning the Selected Version or Term of Incoterms: A Critical Review of Selected Iranian Judgments and Arbitral Awards

Mohsen Sadeghi¹ , Mobina Borhani²

1. Corresponding Author, Associate Professor, Department of Private Law, Faculty of Law and Political Sciences, University of Tehran, Tehran, Iran. Email: sadeghilaw@ut.ac.ir

2. MA. in Graduated Commercial Transportation Law, Faculty of Law and Political Sciences, University of Tehran, Tehran, Iran. Email: Borhani.mobina@ut.ac.ir

Article Info

Article type:
Research Article

Manuscript received:
27 May 2025
final revision received:
5 December 2025
accepted:
9 February 2026
published online:
22 April 2026

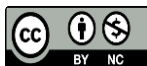
Keywords:

Arbitral Awards, Doubt and Ambiguity, Incoterms, Interpretation of Intent, Judicial Decisions.

Abstract

Although the primary objective of Incoterms is to enhance clarity, harmonize the legal framework governing the allocation of risk, responsibility, and costs between the seller and the buyer in contracts, and prevent disputes, the silence of Incoterms provisions, even in their latest version (Incoterms 2020), on certain issues has led to disagreements in some international contracts and inconsistencies in judicial and arbitral decisions. In such situations, interpreting the parties' intent regarding the selected Incoterms can be instrumental. Given that this significant and practical topic has not received adequate attention in Iranian legal literature—and existing academic resources tend to focus primarily on the definitions and content of the terms—this article aims to partially fill that research gap and provide clear guidelines for contracting parties and dispute resolution authorities. Using a qualitative, descriptive-analytical approach, the study draws on library resources and critically analyzes several judicial and arbitral decisions. It seeks to answer the key question: in cases of doubt or ambiguity concerning the Incoterms chosen by the parties, what criteria can be used to interpret their intent? The central hypothesis of this article is that attention to the underlying philosophy of Incoterms and prevailing practices can lead to optimal interpretation. The article is structured in four sections, each examining a key instance of ambiguity, elaborating the governing principle of interpretation, and critically analyzing a relevant judicial or arbitral decision. Finally, practical recommendations are offered for dispute resolution bodies and contracting parties.

Cite this article: Sadeghi, Mohsen; Borhani, Mobina.(2026) "Interpreting the Intent of Contracting Parties in Cases of Ambiguity or Uncertainty Concerning the Selected Version or Term of Incoterms: A Critical Review of Selected Iranian Judgments and Arbitral Awards", *Private Law Studies*, 56(1): 39-60. DOI: 10.22059/JLQ.2026.395516.1007993

Introduction

In the fast-paced world of international trade, the need for a clear and precise interpretation of the parties' intentions in contracts incorporating Incoterms rules is increasingly pressing. The Incoterms rules, developed by the International Chamber of Commerce (ICC), are intended solely to clarify responsibilities, costs, and the transfer of risk in commercial transactions. Nevertheless, gaps in the articulation of specific Incoterms versions and terms have led to ambiguities in interpreting contract provisions and divergent decisions by arbitral tribunals and judicial bodies.

The core issue addressed in this article is that, in many contracts, although the parties agree to incorporate Incoterms, they do not specify the applicable version or any particular term, or they use expressions that have been removed or replaced in official versions. This legal uncertainty gives rise to disputes over the performance and interpretation of contractual obligations. Therefore, the central research question is: in cases of doubt or ambiguity regarding an Incoterms term or version, how can the parties' true intention be accurately interpreted?

The hypothesis of the study posits that the interpretation of the parties' intention must be grounded in general principles of contract law—such as the principle of effectiveness (*favor contractus*) and the principle of good faith—along with judicial precedents and international trade customs. Where possible, analogous or substitute terms should be applied, and nullification of the clause or the entire contract should not be treated as the default solution.

Method

This article employs a qualitative approach, using descriptive-critical analysis, to examine four major scenarios involving interpretive ambiguities. In the first scenario, the parties have merely agreed to apply Incoterms without specifying a version. Based on the authors' analysis and arbitral precedents, the prevailing rule is that the version in force at the time of contract conclusion (typically the most recent version) shall apply unless contrary evidence is presented.

In the second scenario, a version is specified, but no particular term is selected. Here, the interpretive approach favors selecting the term that imposes the least obligation on the seller (e.g., EXW), unless there is evidence of an implied intention to adopt another term. In this context as well, arbitral and judicial decisions generally support a minimalist interpretation in favor of the principle of non-excess and the presumption of innocence.

The third scenario involves agreements that cite Incoterms 2020 but use outdated terms such as DAT or DEQ, which have been removed from the latest version. If the selected term has an equivalent or successor in the new version (e.g., the replacement of DAT with DPU), substitution should be made. However, if the term has been entirely abolished and cannot be equivalently replaced, the

agreement will be deemed inconsistent and ineffective—unless trade usage or specific evidence within the case supports the position of one of the parties.

In the fourth scenario, a specific term (e.g., FOB) is selected, but the contract contains an implied condition that mirrors the effects of another term (e.g., DDP). In such cases, if a "minimum common understanding" of the parties' intent can be discerned, the principal term should not be disregarded; rather, an expanded interpretation should be applied only where the contract overlaps with the other term. This approach aligns with legal maxims, such as *favor contractus* (prefer combining over discarding whenever possible), and with judicial practice and commercial realities.

Conclusion

The findings of the research indicate that a principled interpretation of the contracting parties' intent must align with the underlying philosophy of Incoterms—namely, to reduce transaction costs, prevent disputes, and facilitate contractual relations. The article advocates that, in cases of ambiguity, instead of nullifying a clause or term, the interpretation most consistent with the parties' intent and conduct should be preferred. It also recommends that the ICC include a section titled "Interpretative Guidelines in Cases of Silence or Conflict" in the Incoterms text, to provide arbitral and judicial authorities with a shared and authoritative interpretive framework.

In conclusion, this research not only fills a significant gap in the Iranian legal literature on the interpretation of Incoterms—particularly in relation to arbitral decisions—but also offers practical guidance for traders, arbitrators, and contract drafters. It is hoped that this approach will contribute to enhanced legal certainty and a reduction of commercial disputes at both national and international levels.

تفسیر اراده متعاقدين در موارد تردید یا ابهام در نسخه یا اصطلاح انتخاب شده از اینکوترمز؛ نقد و تحلیل چند رأی قضایی و داوری ایران

محسن صادقی^۱، مبینا برهانی^۲

۱. نویسنده مسئول: دانشیار گروه حقوق خصوصی و اسلامی، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دانشگاه تهران، تهران، ایران.
رایانامه: sadeghilaw@ut.ac.ir

۲. دانش آموخته کارشناسی ارشد حقوق حمل و نقل تجاری، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دانشگاه تهران، تهران، ایران.
رایانامه: borhani.mobina@ut.ac.ir

اطلاعات مقاله چکیده

نوع مقاله:	مقاله پژوهشی
تاریخ دریافت:	۱۴۰۴/۳/۷
تاریخ بازنگری:	۱۴۰۴/۹/۱۵
تاریخ پذیرش:	۱۴۰۴/۱۱/۲۰
تاریخ چاپ:	۱۴۰۵/۲/۱
کلیدواژه‌ها:	آرای داوری، آرای قضایی، اینکوترمز، تردید و ابهام، تفسیر اراده.

هر چند فلسفه وضع اینکوترمز، کمک به شفافیت بیشتر و یکنواخت سازی رویه حقوقی حاکم بر تخصیص ریسک، مسئولیت و هزینه به بایع یا مشتری در قرارداد بیع و پیشگیری از بروز اختلاف در این سه حوزه بوده است، اما سکوت مقررات اینکوترمز حتی در آخرین نسخه آن یعنی نسخه ۲۰۲۰ در برخی زمینه‌ها، سبب بروز اختلاف میان متعاقدين و تشتت در آرای قضایی و داوری شده است. اینجاست که نحوه تفسیر اراده متعاقدين در خصوص اصطلاح انتخاب شده از اینکوترمز می‌تواند راهگشا باشد. از آنجا که این موضوع کاربردی در ادبیات حقوقی ما مورد توجه خاص قرار نگرفته و منابع علمی شکل گرفته در خصوص اینکوترمز اغلب به بیان مفهوم و مفاد ترم‌ها محدود شده، از این رو تحقیق حاضر برای رفع نسبی این خلأ تحقیقاتی و ارائه راهکارهای روشن به متعاقدين و مرجع رسیدگی، کوشیده است تا با روش کیفی و با رویکرد توصیفی-تحلیلی ضمن بهره‌گیری از ابزار کتابخانه‌ای و همراه با نقد و تحلیل چند رأی قضایی و داوری، به این پرسش اساسی پاسخ دهد که در مقام تردید یا ابهام در ترم انتخابی مدنظر متعاقدين می‌تواند ما را در تفسیر بهینه یاری کند. نوشتار پیش رو، در قالب چهار بخش عرضه می‌شود و در هر بخش، یکی از مصادیق مهم ابهام بررسی و بر مبنای آن، به نقد و تحلیل یک رأی قضایی یا داوری مرتبط پرداخته می‌شود و در پایان، راهکارهای روشن به مراجع حل اختلاف و متعاقدين پیشنهاد می‌شود.

استناد: صادقی محسن؛ برهانی، مبینا (۱۴۰۵). «تفسیر اراده متعاقدين در موارد تردید یا ابهام در نسخه یا اصطلاح انتخاب شده از اینکوترمز؛

نقد و تحلیل چند رأی قضایی و داوری ایران». مطالعات حقوق خصوصی، ۵۶(۱)، ۶۰-۳۹. DOI:

<https://doi.com/10.22059/JLQ.2026.395516.1007993>

© نویسنده‌گان.

ناشر: موسسه انتشارات دانشگاه تهران

مقدمه

در عرصه تجارت به‌ویژه تجارت بین‌الملل، اصول سرعت، امنیت و شفافیت اهمیت بسزایی دارد، زیرا بازرگانان تمایل دارند در فعالیت‌های تجاری خود، سریع‌ترین، امن‌ترین و شفاف‌ترین روش را برگزینند تا هرچه زودتر و مطمئن‌تر به سود مدنظر دست پیدا کنند. بر این اساس، تجار از رژیم حقوق ملی یا فراملی انتظار دارند که قواعد حقوقی حاکم بر تجارت را به‌گونه‌ای طراحی کنند که متضمن سه اصل مذکور باشد؛ این گروه حتی با خلق عرف‌های فراملی بازرگانی یا لکس مرکاتوریا^۱، این پیام را به قانونگذاران ملی داده‌اند که عرف‌های مزبور برای تجار حکم قانون را دارد و چون عاری از تشریفات دست‌وپاگیر مقررات ملی است، از این‌رو برای آنها مطلوبیت بیشتری دارد. (دهدار، ۱۳۹۳: ۱۸۸)

چنین فضایی، اتاق بازرگانی بین‌المللی^۲ را بر آن داشت تا دست به ابتکار بزند و در حوزه قراردادهای بیع بین‌المللی، یک سری اصطلاحات سه‌واژه‌ای خلق کند و در آن، به بیان متحدالشکل مسئولیت، ریسک و هزینه‌های ناشی از بیع و طرف عهده‌دار هر یک بپردازد. این اصطلاحات تجاری بین‌المللی که با عنوان «اینکوترمز»^۳ شناخته می‌شوند، هزینه‌های معاملاتی^۴ را برای بایع و مشتری می‌کاهند، چراکه متبایعین به صرف انتخاب یکی از این اصطلاحات، در مقام بیان این پیام هستند که اراده آنها بر حقوق و تکالیف ناشی از آن اصطلاح قرار گرفته است، از این‌رو تکلیف شخص عهده‌دار ریسک، هزینه‌های حمل‌ونقل و مسئولیت ناشی از بیع، مشخص است^۵ و این موضوع می‌تواند هم سرعت و شفافیت انعقاد قرارداد را برای طرفین افزایش بدهد و هم از بروز اختلاف در تفاسیر بعدی و طرح دعاوی احتمالی نزد دادگاه و داوری پیشگیری کند. شایان تصریح است که اینکوترمز صرفاً ناظر بر قرارداد فروش میان فروشنده و خریدار بوده و قلمرو آن محدود به تعیین هزینه‌ها، مسئولیت‌ها و انتقال ریسک در همین رابطه قراردادی است. در کنار قرارداد فروش، به‌طور معمول قراردادهای مستقلی نظیر قرارداد حمل‌ونقل، بیمه و تأمین مالی منعقد می‌شود که تابع قواعد حقوقی مستقل از اینکوترمز هستند و اینکوترمز رأساً بر آنها حکومت ندارد مگر در صورتی که در آن قراردادها به‌طور صریح مورد ارجاع طرفین قرار گیرد. درست است که اینکوترمز حاوی شاخص‌های تعیین مالک مبیع و ثمن نبوده و به‌دلیل اختلاف اساسی حقوق ملی کشورها، خود را درگیر این بحث چالشی حقوقی نکرده است، با این حال قواعد روشن‌گر اینکوترمز در سه حوزه مسئولیت، ریسک و هزینه‌ها توانسته است فضای بیع

1. Lex mercatoria
2. International Chamber of Commerce (ICC)
3. International Commercial Terms (Incoterms)
4. Transaction Costs
5. Petrová. M, Krügerová. M, Kozieł. M, 2021.

بین‌المللی را برای متعاقدين شفاف سازد و آنها را از درگیر شدن با قواعد پیچیده و فنی حل تعارض ملی و تعیین قانون حاکم بر بیع برای تشخیص مسئول ریسک یا هزینه، بی‌نیاز سازد. بدیهی است که در میان این سه مؤلفه، عنصر «ریسک» در مقام اجرا، نمود عملی پررنگ‌تری دارد؛ با این حال تمرکز مقاله حاضر نه بر آموزش مفهومی اینکوترمز، بلکه بر تحلیل تفسیر اراده متعاقدين در فرض ابهام است و از این‌رو، بررسی موضوع انتقال ریسک صرفاً در حدی صورت می‌گیرد که در فهم قصد مشترک طرفین مؤثر باشد. همچنین در این مقاله، به‌جای به‌کارگیری اصطلاح «تخصیص ریسک»، از عبارت «انتقال ریسک» استفاده شده است، چراکه در اینکوترمز، مسئله اصلی نه تعیین ابتدایی متصدی ریسک، بلکه مشخص ساختن نقطه‌ای است که در آن خطر تلف یا خسارت کالا از فروشنده به خریدار منتقل می‌شود. بدین معنا، هرچند از حیث مفهومی، نتیجه نهایی ممکن است به «تخصیص» ریسک منتهی شود، اما سازوکار حقوقی آن در اینکوترمز، مبتنی بر «انتقال» ریسک در نقطه تحویل توافق شده است.

اتاق بازرگانی بین‌المللی برای اینکه اینکوترمز بتواند بیشترین خدمت را به تجار کند، کوشیده است تا هرچند سال یک‌بار، این اصطلاحات را دستخوش اصلاح کند تا ضمن به‌روزرسانی و انطباق بیشتر آنها با عرف‌های روز بازرگانان، نارسایی‌ها و ابهامات موجود را بکاهد. بر این اساس، اتاق در سال‌های اخیر در فواصل زمانی منظم ده‌ساله، نسخه‌های ۲۰۱۰، ۲۰۰۰، و ۲۰۲۰ اینکوترمز را تهیه و منتشر ساخته است و مطلوبیت این اصطلاحات برای تجار به‌قدری بوده که بازرگانان خصوصی و دولتی تبعه کشورهای مختلف توسعه‌یافته و در حال توسعه، بی‌آنکه نیازمند تصویب این نسخه‌ها در مجالس ملی خود باشند، در عمل، از این تغییرات تبعیت کرده‌اند و آن را میان خود لازم‌الاتباع دانسته‌اند که این ویژگی خاص حقوقی، بیانگر جایگاه خاص اینکوترمز در تجارت بین‌الملل است.

به‌رغم وجود مزایای مذکور، سکوت یا ابهام و اجمال برخی قواعد اینکوترمز حتی در آخرین نسخه آن یعنی ۲۰۲۰، سبب سردرگمی خریداران و فروشندگان شده و این سردرگمی زمانی بیشتر شده است که شاهد صدور آرای متشکست قضایی و داوری در خصوص پرونده‌های مشابه بوده‌ایم. طبیعتاً پرداختن به تمام مصادیق سکوت یا ابهام اینکوترمز ۲۰۲۰، خارج از ظرفیت یک مقاله است؛ از این‌رو گستره نوشتار حاضر را تنها به بیان چهار مصداق از مصادیق اصلی اختصاص داده‌ایم که ابهام و تردید رخ داده، مربوط به گام اول تعیین نسخه اینکوترمز و یا ترم انتخابی است، از این‌رو رفع ابهام در سایر مصادیق که طرفین تردیدی در نسخه اینکوترمز یا ترم انتخابی ندارند ولی دچار اختلاف تفسیر در موارد فرعی شده‌اند، نظیر ابهام در تعیین نقطه تحویل به متصدی حمل دوم و سوم و... و ریسک انتقال محموله، هزینه عملیات بندری، سفارشی‌سازی، فقدان دستورالعمل‌های دقیق برای کالاهای خطرناک یا خاص مثل فاسدشدنی، ابهام در مورد

فرایندهای مربوط به تأخیر در تحویل، عدم تعیین دقیق استانداردهای حمل و نقل و ذخیره‌سازی، ابهام در تعریف بارگیری و تحویل و ... را به مقالات دیگری وا می‌نهمیم.

بر این اساس، تحقیق حاضر درصدد پاسخگویی به این پرسش اساسی است که در مقام تردید یا ابهام در ترم انتخابی مدنظر متعاقدين، از چه شاخص‌هایی برای تفسیر اراده می‌توان بهره برد؟ فرضیه مقاله حاضر آن است که توجه به فلسفه وضع اینکوترمز و رویه می‌تواند ما را در تفسیر بهینه یاری کند. از آنجا که در کارهای ارزشمندی که در مورد اینکوترمز نگاشته یا ترجمه شده^۱، به موضوع این مقاله پرداخته نشده است و تألیفات موجود اغلب محدود به بیان مفاد هر ترم شده است، از این‌رو مقاله حاضر نسبت به ادبیات موجود در حقوق ایران، دارای نوآوری است. تحقیق پیش رو، با روش کیفی و با رویکرد توصیفی-تحلیلی ضمن بهره‌گیری از ابزار کتابخانه‌ای و همراه با نقد و تحلیل چند رأی قضایی و داوری، در قالب چهار بخش عرضه می‌شود و در هر بخش، یکی از مصادیق مهم ابهام بررسی و اصل حاکم بر تفسیر تبیین می‌شود و بر مبنای آن، به نقد و تحلیل یک رأی قضایی یا داوری مرتبط پرداخته می‌شود و در انتها، پیشنهادها مشخصی به گروه‌های بهره‌بردار از نتایج تحقیق نظیر مراجع حل اختلاف و متعاقدين پیشنهاد می‌شود.

۱. ابهام در فرض ترازی متباین بر اینکوترمز بدون تعیین نسخه آن

در متن برخی قراردادهای تجاری نظیر قراردادهای بیع و حمل و نقل، با مواردی مواجهیم که متعاقدين، توافق کرده‌اند که روابط حقوقی آنها تابع اینکوترمز باشد، ولی طرفین، مشخص نکرده‌اند که کدام نسخه یا ورژن اینکوترمز (نسخه ۲۰۰۰ یا ۲۰۱۰ یا ۲۰۲۰ و...) حاکم بر قرارداد باشد و حال در مرحله اجرا با یکدیگر دچار اختلاف در تفسیر شده‌اند که طرفین، پایبند کدام نسخه هستند. فایده عملی این بحث آنجا مشخص می‌شود که در نسخه‌های مختلف اینکوترمز شاهد تغییرات اساسی در برخی ترم‌ها بوده‌ایم. برای مثال مفهوم آن کمی دچار تغییر شده یا برخی اصطلاحات کاملاً حذف شده یا جای خود را به اصطلاحات دیگر داده‌اند. برای نمونه، تا پیش از نسخه ۲۰۱۰، نقطه انتقال ریسک تلف یا خسارت کالا از بایع به خریدار در ترم (FOB Free On)

۱. نظیر کتاب حقوق بازرگانی بین‌المللی تألیف دکتر مسعود طارم سری؛ کتاب حقوق تجارت بین‌الملل تألیف دکتر عبدالحسین شیروی؛ کتاب اینکوترمز ۲۰۲۰ ترجمه شرکت چاپ و نشر بازرگانی، مقاله «شناسایی عوامل مؤثر بر نقاط تحویل، انتقال ریسک و هزینه‌ها در بازرگانی بین‌الملل با تأکید بر اینکوترمز ۲۰۲۰» تألیف مرتضی بابائی؛ فرشته لطفی‌زاده، ارشد فرهنگیان، فیروزه حاجی علی‌اکبری؛ مقاله «مطالعه حمل و نقل بین‌المللی دریایی در زمان تحریم‌های بین‌المللی علیه جمهوری اسلامی ایران با رویکرد قواعد و قوانین اینکوترمز» نوشته حامد درگاهی و لیلا خوارزمی؛ مقاله «اینکوترمز و حقوق تجارت بین‌الملل» نوشته عایشه کرمی، کژال کرمی، فواد امجدی، سینا کرمی.

Board)، زمان عبور بار از نرده کشتی بوده است ولی در ورژن ۲۰۱۰ این نقطه تغییر یافت و مقرر شد که صرف عبور از نرده کشتی کافی نیست و استقرار کالا روی عرشه کشتی، برای انتقال ریسک لازم است.^۱ یا در اینکوترمز نسخه ۲۰۰۰، چهار اصطلاح DAF, DES, DEQ, DDU^۲ وجود داشت که در نسخه ۲۰۱۰ حذف شدند؛ همچنین در اینکوترمز ورژن ۲۰۲۰، ترم DAT به DPU تغییر یافته است.^۴

در متن اینکوترمز، در خصوص انتخاب نسخه حاکم بر قرارداد در فرض سکوت طرفین، حکمی مقرر نشده است؛ از این رو، شاهد اختلاف نظر در آرای قضایی و داوری در پرونده‌های مشابه هستیم که در ادامه به ذکر چند رأی قضایی و داوری می‌پردازیم:

یک) در اختلاف میان شرکت ر.ر. (به عنوان بائع) با شرکت خ. ح. ط (به عنوان خریدار)، طرفین بر انجام داوری آقای پ. ن تراضی کردند و داور در بخشی از رأی خود مورخ ۱۴۰۱/۰۴/۲۱ چنین استدلال کرد: «درست است که در بند ۱۱-۶ قرارداد بیع متنازع فیه، ورژن اینکوترمز مشخص نشده و طرفین در این زمینه دچار اختلاف هستند، اما از آنجا که قراردادها تابع مقررات زمان انعقاد هستند و قرارداد مابین نزاع در سال ۱۴۰۰ برابر با ۲۰۲۱ منعقد شده است و در زمان انعقاد اینکوترمز ۲۰۲۰ جاری بوده است، لذا اراده متعاقدين را باید به ورژن ۲۰۲۰ تفسیر کرد...».

دو) در اختلاف میان شرکت م. م. ق با آقای رض که به مرکز داوری اتاق بازرگانی ایران ارجاع شد، داور چنین رأی داد: «از آنجا که طبق مشروح مذاکرات اینکوترمز، مهم‌ترین نسخه این سند، نسخه ۲۰۰۰ است و نسخه‌های بعدی، نسخه مستقل محسوب نشده بلکه اصلاح نسخه ۲۰۰۰ هستند، لذا برای تفسیر قصد باطنی متباین، باید این نسخه مناط قرار گیرد به‌ویژه آنکه در قراردادها به‌طور عام و قراردادهای تجاری به‌طور خاص، اصل آزادی قراردادی حکومت دارد و اگر طرفین قصد اعمال نسخه‌های بعدی اینکوترمز یعنی نسخه‌های ۲۰۱۰ و ۲۰۲۰ را داشتند می‌بایست صراحتاً در قرارداد بدان تصریح می‌کردند...».

سه) در دعوی میان خانم ف. ف. علیه شرکت چ. س. ش با مدیریت عاملی آقای ب. ی، شعبه دوم دادگاه عمومی حقوقی اراک به موجب دادنامه مورخ ۱۳۹۱/۰۳/۰۳ در خصوص شرط حاوی انتخاب اینکوترمز بدون تعیین نسخه آن این گونه رأی داد: «از آنجا که معلوم و معین بودن مورد معامله و مورد تعهد، جزو شرایط صحت عقد بوده و همین شرط صحت در خصوص شروط ضمن عقد نیز جریان دارد و شروط مجهول و نامعین، باعث غرر می‌شود و در دعوی مانحن فیه،

1. Nilsson, 2011.

۲. برای مطالعه در خصوص این اصطلاحات، ر.ک:

Ramberg, J, 2005.

3. Ramberg, J, 2011.

4. Sang Man, K, 2021.

خواهان و خواننده مطابق مستندات مضبوط در پرونده، بر روی نسخه اینکوترمز با یکدیگر اختلاف نظر اساسی دارند و امکان جمع بین دو نسخه ۲۰۰۰ و ۲۰۱۰ وجود ندارد و انتخاب یک نسخه باعث ترجیح بلامرجح می‌شود و هر دو طرف دعوا، ایرانی بوده و باید علاوه بر شروط قراردادی، تابع قواعد آمره ایران باشند، لذا شرط حاوی انتخاب اینکوترمز بدون تعیین سال آن، از منظر این دادگاه، غرری تشخیص داده شده بناء علی هذا، این شرط باطل و فاقد اثر حقوقی است ...».

از بین سه رأی مذکور، استدلال مندرج در رأی نخست، اقوی به نظر می‌رسد. علاوه بر استدلال مذکور در این رأی، می‌توان دلایل زیر را جهت تقویت این استدلال به کار بست: اولاً؛ رأی سوم مورد نقد جدی است، زیرا وقتی ما می‌توانیم از بین نسخه‌های اینکوترمز، نقاط مشترکی استخراج کنیم و قدر متیقن اراده متعاقبین نیز بر آن بوده که به هر حال، اینکوترمز بر رابطه قراردادی‌شان حکمفرما باشد، نمی‌توان این تراضی را نادیده گرفت؛ ضمن اینکه باطل دانستن چنین شرطی در مواقع تردید، خلاف اصل صحت شروط است؛

ثانیاً؛ استدلال رأی دوم از چند حیث محل نقد است: ۱. چرا نسخه ۲۰۰۰ باید نسخه اصل و نسخه‌های بعدی، اصلاحات آن تلقی شوند؟ اگر این حرف درست است، پس باید معتقد باشیم که نسخه ۲۰۰۰ نیز در واقع، اصلاحات نسخه ۱۹۹۰ محسوب می‌شود پس باید بر مبنای استدلال عجیب مندرج در رأی دوم، نسخه ۱۹۹۰ ملاک تفسیر اراده لحاظ شود؛ ۲. در فرایند قانون‌نویسی یا وضع قواعد، اصلی کلی به نام اصل بهبود و اصلاح جاری است که مطابق آن، اصولاً قانونگذار یا مقام واضع، درصدد بهبود قواعد قبلی و رفع نارسایی‌های موجود و توجه بیشتر به واقعیات است؛ از این‌روست که نهادی به نام نسخ قانون سابق توسط قانون لاحق ایجاد شده است. اتاق بازرگانی بین‌المللی نیز در وضع نسخه‌های ۲۰۱۰ و ۲۰۲۰، دقیقاً درصدد تبعیت از اصل بهبود و اصلاح بوده است؛ از این‌رو، نادیده گرفتن این اصل و برتری دادن نسخه ۲۰۰۰ بر نسخه‌های بعدی، نوعی نقض غرض نیز محسوب می‌شود؛ ضمن اینکه برعکس استدلال مندرج در رأی دوم، طرفین عرفاً و عقلاً تابع مقررات زمان انعقادند و اگر نظرشان بر نسخه‌های قبلی اینکوترمز بود، می‌بایست بدان تصریح می‌کردند؛ ۳. در مواردی اساساً استناد به نسخه‌های قبلی اینکوترمز، میسر نیست؛ برای مثال در نسخه ۲۰۱۰ اینکوترمز، دو ترم DAT و DAP به مجموعه اینکوترمز افزوده شده است. حال در فرضی که یکی از این دو ترم برای قرارداد تعیین شده باشد لکن در خصوص ورژن سکوت شده باشد، مفسر چگونه می‌تواند به نسخه ۲۰۰۰ اینکوترمز رجوع کند؟! ۳. درست است که برخی برای توجیه ترجیح نسخه ۲۰۰۰ بر دیگر نسخه‌ها به دلایلی چون عرف یا داشتن «بیشترین کاربرد» یا فراگیر بودن این نسخه یا شناخت‌پذیری بیشتر طرفین نسبت به آن استناد کرده‌اند، اما

چنین عرفی امروزه در تجارت بین‌الملل، به‌شدت محل تردید است؛ وانگهی، نسخه ۲۰۰۰ در سال‌های اخیر، نسخه‌ای نیست که بیشترین کاربرد را داشته است.

بنابراین با در نظر گرفتن استدلال‌ات مذکور می‌توان گفت در موارد انتخاب اینکوترمز بدون تعیین نسخه آن، اصل بر نسخه حاکم بر زمان انعقاد قرارداد است، مگر در صورتی که بتوان از اراده ضمنی طرفین به نسخه دیگری رسید مانند فرضی که بر حسب زمان انعقاد قرارداد، باید نسخه ۲۰۲۰ یا ۲۰۱۰ حاکم باشد ولی طرفین از ترم یا اصطلاحی بهره برده‌اند که در این دو نسخه نیست و در نسخه ۲۰۰۰ بوده است. در این فرض اراده ضمنی طرفین را این‌گونه تفسیر می‌کنیم که قصد داشته‌اند نسخه حاوی آن ترم، بر قراردادشان حاکم باشد، حتی اگر نسخه جاری زمان انعقاد قراردادشان، نسخه دیگری بوده باشد. (صادقی، ۱۴۰۳: ۱۲)

۲. ابهام در فرض تعیین اینکوترمز و نسخه آن (برای مثال اینکوترمز ۲۰۲۰) بدون تعیین ترم خاص

تفاوت این فرض با فرض دوم این است که در فرض اخیر، متعاقدين علاوه بر اعمال اینکوترمز، نسخه آن را هم مشخص کرده‌اند (برای مثال اینکوترمز ۲۰۱۰ یا اینکوترمز ۲۰۲۰). با این حال در خصوص اینکه کدام ترم (برای مثال EXW, FCA, CPT) بر روابط حقوقی‌شان حاکم باشد، تعیین تکلیف نکرده‌اند و حال، در تفسیر قرارداد دچار اختلاف شده‌اند. طبیعتاً به‌دلیل تفاوت اساسی در مفهوم و حدود تکالیف هریک از بایع و مشتری، باید این نقطه اختلاف تفسیر و حل‌وفصل شود، چراکه از اصطلاح اول یعنی EXW تا اصطلاح آخر یعنی DDP، مسئولیت فروشنده از کم به زیاد تغییر می‌کند و بر عکس، از تکالیف خریدار کاسته می‌شود؛ برای نمونه، اگر اصطلاح حاکم بر قرارداد را مثلاً EXW تفسیر کنیم، بایع مسئولیتی در بیمه کالا ندارد و اگر CIF تفسیر کنیم، بر دایره مسئولیت بایع افزوده می‌شود و مکلف به بیمه کردن میباید است.

در این مورد نیز، متن اینکوترمز ۲۰۲۰ همانند نسخه‌های قبلی، تعیین تکلیف نکرده است؛ از این‌رو شاهد تشتت در آرای قضایی و داوری هستیم که به ذکر دو نمونه اکتفا می‌کنیم:

یک) در اختلاف فی‌مابین م.ش علیه شرکت ت.ت (با مسئولیت محدود)، داور مرضی‌الطرفین در بخشی از رأی داوری خود مورخ ۱۴۰۳/۰۶/۱۵ چنین استدلال کرده است: «با توجه به اینکه خواهان داوری به‌عنوان خریدار و شرکت داوری خواننده به‌عنوان فروشنده توافق کرده‌اند که قرارداد خرید و فروش ۳۸ دستگاه چاپ و تکثیر چهارکاره مدل hp تابع اینکوترمز ۲۰۲۰ باشد با این حال مشخص نکرده‌اند که از میان یازده ترم اینکوترمز، کدام ترم را برگزیده‌اند و فروشنده مدعی است که توافق بر روی تحویل درب انبار وی بوده و آنها ترم EXW را انتخاب کرده‌اند ولی خریدار ادعا دارد که هرچند قرارداد در این خصوص ساکت است اما در توافق شفاهی مقرر

شد که ترم انتخابی، CPT باشد، نظر به اینکه مستفاد از مواد ۲۲۰ و ۲۲۵ و ۳۵۶ قانون مدنی، متعاقبین علاوه بر متن قرارداد، تابع عرف و عادت هم هستند حتی اگر جاهل بر عرف باشند و در عرف تجاری، تحویل اصولاً درب کارخانه یا انبار فروشنده صورت می‌گیرد و اگر خریدار به دنبال محل دیگری بود، در قرارداد قید می‌کرد، لذا اختلاف طرفین باید بر اساس ترم EXW تفسیر شود...».

دو) در دعوی میان شرکت ایرانی ج. د با شرکت چینی گ. شعبه دوم عسلیوه بوشهر در حکم مورخ ۱۳۹۸/۰۲/۳۰ چنین رأی داد: «با توجه به اختلاف میان متداعیین در خصوص اینکه کدام ترم از نسخه اینکوترمز ۲۰۱۰ بر قرارداد بیع دستگاه آب‌شیرین‌کن متنازع‌فیه جاری است و ماده ۱۹ قرارداد نیز آن را تابع قوانین ایران کرده است، از نظر حقوق ایران، شرط مندرج در ماده ۴ قرارداد مبنی بر انتخاب اینکوترمز ۲۰۱۰ بدون تعیین ترم موردنظر، شرط مجهول و باطل ولی غیرمبطل عقد است زیرا هریک از اصطلاحات اینکوترمز، دارای آثار حقوقی متفاوتی از نظر هزینه و ریسک و مسئولیت برای بایع و مشتری است درحالی‌که در پرونده مان فیه، نوع اصطلاح انتخاب‌شده و تبعاً میزان حقوق و تعهدات هر طرف قرارداد، نامشخص مانده است، لذا مستفاد از بند ۳ ماده ۱۹۰ قانون مدنی، این شرط، بی‌اعتبار بوده و اثری حقوقی بر آن مترتب نیست...».

از بین دو استدلال مذکور، استدلال نخست، اقوی به نظر می‌رسد چراکه:

اولاً؛ وقتی طرفین تراضی کرده‌اند که عرف تجاری بین‌المللی - که در قالب اینکوترمز متبلور شده است - بر قراردادشان حاکم باشد، باطل دانستن این شرط، بر خلاف مفاد اراده آنهاست به خصوص اینکه می‌توان با توجه به صراحت قرارداد در خصوص انتخاب اینکوترمز و انتخاب ورژن آن، قدر متیقنی را استخراج کرد؛

ثانیاً؛ در مواقع تردید در تعهد بیشتر یا کمتر بایع، اصل را می‌توان بر کمترین تعهد بایع یا همان EXW گذاشت، مگر اینکه مدعی تعهد بیشتر یعنی خریدار، خلافتش را اثبات کند (در حقوق ما به این اصل، اصل نفی اکثر یا عدم زیادت گفته می‌شود). بنابراین، در موارد تردید، فروشنده کمترین مسئولیت را دارد و پس از تحویل کالا به خریدار در محل مشخص شده (که به‌طور معمول انبار یا کارخانه خود فروشنده است)، مسئولیتی نخواهد داشت و همه هزینه‌ها از قبیل حمل و نقل، بیمه و گمرک بر عهده خریدار است.^۱ مینا قرار دادن تعهد بایع، ممکن است این ایراد را به ذهن متبادر کند که چرا از میان منافع بایع و مشتری، منافع بایع ملاک تفسیر قرار گرفته است؟ چرا اصل نفی اکثر یا عدم زیادت را نسبت به خریدار اعمال نکنیم و چنین تفسیر کنیم که در مقام تردید میان کمترین یا بیشترین میزان تعهد برای خریدار، اصل بر کمترین تعهد یعنی ترم DDP است مگر بایع خلافتش را اثبات کند؟ آیا برتری دادن بایع بر مشتری، مصداق

1. ICC, "Incoterms® 2020: ICC Guide

ترجیح بلامرجح نیست؟ در پاسخ باید گفت: از آنجا که در تجارت به‌طور کلی و در قرارداد بیع به‌طور خاص، ابتکار عمل و محوریت با فروشنده است و تا فروشنده‌ای برای عرضه کالا نباشد، خریدار به کالای مورد نیازش نمی‌رسد و اساساً تجارت و بیع متوقف می‌شود، از این‌رو برای آنکه فروشندگان انگیزه کافی داشته باشند، اصل را بر EXW گذاشت.^۱ همچنین در شرایطی که طرفین قرارداد در مورد جزئیات عملیات تجاری و حمل‌ونقل اطمینان و آگاهی ندارند، قرارداد تحت EXW به‌عنوان یک قرارداد دارای شرایط ساده و واضح برای فروشنده عمل می‌کند.^۲ در این حالت، فروشنده از مسئولیت‌های پیچیده و غیرضروری حمل‌ونقل و ریسک‌های حقوقی اجتناب می‌کند و فرایند تجاری ساده‌تری دارد.^۳

ثالثاً: همان‌گونه که در رأی اول استدلال شده است، امروزه بسیاری از فروشندگان ترجیح می‌دهند که محصول را در کارخانه یا انبار خود تحویل دهند مگر اینکه روی شرایط دیگری با خریدار توافق کرده باشند ضمن اینکه در قراردادهای گذشته که بر اساس اینکوترمز تنظیم شده‌اند، ترم EXW به‌طور گسترده استفاده شده، به‌ویژه در قراردادهای راجع به فناوری‌های منحصربه‌فرد است و این یک سنت تجاری رایج است. در نتیجه، زمانی که ترم مشخصی از اینکوترمز تعیین نشده است، اصولاً طرفین بر اساس تجربه‌های پیشین و عرف‌های تجاری، ترم EXW را انتخاب می‌کنند.^۴

رابعاً: در تعداد زیادی از قراردادهای تجاری بین‌المللی، به‌طور معمول خریداران با سیستم حمل‌ونقل و گمرک کشور مبدأ یعنی کشور محل اقامت تجاری بایع‌آشنایی ندارند یا در خصوص اقدامات بایع نظیر اطمینان از رد شدن کالا بدون مشکل از گمرک به‌ویژه در کشورهای دارای نظام گمرکی پیچیده، تردید جدی دارند و چون این امر می‌تواند آنها را در فرایند تجارت دچار مشکل کند^۵ و هزینه معاملاتی‌شان را افزایش دهد، از این‌رو ترجیح می‌دهند به‌جای ترم EXW از اصطلاحات دیگری بهره ببرند. بنابراین وقتی قرارداد حاوی اینکوترمز و نسخه آن است ولی در خصوص اصطلاح انتخابی، مقرره‌ای دیده نمی‌شود، می‌توان این اراده ضمنی را به خریدار نسبت داد که از حق خود برای انتخاب ترم‌های کم‌هزینه‌تر منصرف شده یا ریسک‌های ناآشنایی با سیستم گمرک یا حمل‌ونقل و بیمه و مالیات کشور بایع را پذیرفته است، وگرنه در قرارداد، توافق خلاف صورت می‌گرفت؛ این اراده ضمنی به‌خصوص در فروضی تشدید می‌شود؛ در فرضی

1. Abdulkhay. K, 2023.
 2. Schaffer. R, 2017.
 3. Baughen. S, 2018.
 4. Hill. Ch, 2018.
 5. Bethlehem. D, 2023.

که ابتکار عمل بیشتر در اختیار خریدار است، مثل فرضی که محصول، دارای خریدار انحصاری است.

۳. ابهام در فرض تراضی طرفین بر اینکوترمز ۲۰۲۰ و انتخاب ترمی که در نسخه‌های قبلی وجود داشته نه نسخه ۲۰۲۰

در برخی پرونده‌ها شاهد فرضی هستیم که طرفین علاوه بر تراضی بر اعمال قواعد اینکوترمز بر قراردادشان، نسخه آن را نیز تعیین کرده و به اینکوترمز ۲۰۲۰ توافق کرده‌اند، با این حال اصطلاح انتخاب شده در نسخه ۲۰۲۰ حذف شده یا جایش را به اصطلاح دیگری داده است. هرچند اینکوترمز ۲۰۲۰ اصطلاحات خود را در قالب چهار گروه ساماندهی کرده و استفاده از ترم‌ها را نظام‌مند کرده است، اما این ساختار ماهیتی توصیه‌ای دارد نه آمره. اینکوترمز یک متن تقنینی الزام‌آور نیست، بلکه مجموعه‌ای از قواعد تفسیری قراردادی است که بر پایه اصل حاکمیت اراده جریان می‌یابد؛ از این‌رو، توافق طرفین می‌تواند در موارد خاص بر قالب‌بندی رسمی نسخه ۲۰۲۰ تقدم یابد مشروط بر آنکه مغایر قواعد آمره و نظم عمومی نباشد. تقسیم ترم‌ها به چهار گروه در اینکوترمز ۲۰۲۰، ناظر بر ارائه یک الگوی استاندارد برای تنظیم روابط تجاری است و نه تحدید اختیار قراردادی طرفین. این گروه‌بندی شأن تفسیری دارد و نمی‌توان آن را به‌منزله یک نظام بسته تلقی کرد که اراده متعاقدين را بی‌اثر سازد. برای مثال در عبارت زیر DAT (Dubai), Incoterms (2020) تردید و ابهام از این‌رو پیش می‌آید که وقتی اتاق بازرگانی بین‌المللی در نسخه ۲۰۲۰، ترم DAT را به DPU تبدیل و آثار متفاوتی بر آن بار کرد، به‌گونه‌ای که در DAT، تحویل کالا از سوی بایع در ترمینال تعیین شده، به‌منزله پایان مسئولیت او تلقی می‌شد، درحالی‌که در DPU، این مسئولیت تا زمان تحویل در نقطه توافق شده^۱، ادامه دارد و این مکان توافق شده، ممکن است مکانی غیر از ترمینال باشد.^۲ در حال حاضر در نسخه ۲۰۲۰، اصطلاح DAT وجود ندارد، از این‌رو در تفسیر حقوقی عبارت بالا این پرسش مطرح می‌شود که آیا غرض طرفین از درج عبارت مذکور، تبعیت از نسخه ۲۰۲۰ اینکوترمز بوده، از این‌رو باید اصطلاح جایگزین یا DPU کرد یا اینکه چون در نسخه‌های قبل از ۲۰۲۰ مثل نسخه ۲۰۱۰، اصطلاح DAT وجود داشته است، اراده باطنی متعاقدين بر اعمال نسخه ۲۰۲۰ نبوده است؟ پاسخ به این پرسش نه مبتنی بر تقدم صوری نسخه بر ترم، و نه تقدم مطلق ترم بر نسخه است، بلکه تابع کشف قصد مشترک طرفین است. بدین معنا که مرجع رسیدگی مکلف است بررسی کند آیا طرفین صرفاً نام DAT را به‌عنوان اصطلاح رایج معاملاتی درج کرده‌اند یا اینکه

1. Agreed Point.

2. ICC, "Incoterms® 2020: ICC Guide

آگاهانه درصدد اعمال آثار حقوقی نسخه‌های پیشین بوده‌اند. بنابراین، اراده طرفین نقش تعیین‌کننده دارد و نسخه اینکوترمز صرفاً یک قرینه تفسیری است نه معیار انحصاری. همچنین اگر در قرارداد بیع بین‌المللی میان تاجر ایرانی و غیرایرانی، این عبارت نقش بسته باشد: DEQ (Dubai), Incoterms (2020)

در عبارت مذکور نیز، طرفین به صراحت اینکوترمز ۲۰۲۰ را بر روابطشان حاکم کرده‌اند اما از ترم DEQ استفاده کرده‌اند که مختص نسخه ۲۰۰۰ بوده و بیانگر مسئولیت بایع در خصوص تحویل کالا به اسکله (بندر) در مقصد به هزینه خود، ترخیص گمرکی و پرداخت عوارض و مالیات گمرکی و مسئولیت خریدار نسبت به بیمه بار و سایر هزینه‌ها و مخاطرات است؛ با این حال این اصطلاح، در نسخه‌های ۲۰۱۰ و ۲۰۲۰ حذف شده است و آثار حقوقی این اصطلاح در نسخه‌های بعدی از جمله نسخه ۲۰۲۰ دیده نمی‌شود. پرسش قابل طرح در این فرض این است که آیا قرارداد خرید و فروش متبایعین، تابع اینکوترمز ۲۰۲۰ است یا اینکوترمز ۲۰۰۰؟ در این زمینه، شاهد صدور آرای متشستی هستیم که به ذکر سه نمونه رأی داوری اکتفا می‌شود:

یک) در پرونده نخست و در اختلاف میان یک شرکت ایرانی به نام الف. الف. ر و شرکت آلمانی، داور به موجب رأی مورخ ۱۴۰۳/۰۴/۱۱ چنین استدلال کرد: «درست است که طرفین در قرارداد منعقد، به نسخه ۲۰۲۰ اینکوترمز اشاره کرده‌اند ولی با توجه به ترم انتخابی یعنی DAT که در نسخه ۲۰۱۰ جاری بوده و اوضاع و احوال قضیه که نشان می‌دهد به دلیل وجود موانع گمرکی، خریدار درصدد همکاری با فروشنده بوده است لذا اصطلاح DAT و آثار حقوقی مترتب بر آن، مقدم است بالأخص آنکه ترم انتخابی مهم‌تر از نسخه اینکوترمز است زیرا طرفین بعد از تعیین نسخه اینکوترمز، از میان ترم‌های گوناگون، بر ترم مدنظرشان تأکید و تصریح می‌کنند...»؛ دو) در پرونده دوم که میان دو تاجر ایرانی به نام‌های ف.ب و د. خ مطرح شد، داور مرضی‌الطرفین به موجب رأی مورخ ۱۴۰۲/۱۲/۲۵ چنین استدلال کرد: «با عنایت به اینکه اصطلاح تعیین‌شده یعنی DAT، در نسخه ۲۰۲۰ وجود ندارد و با اصطلاح DPU جایگزین شده است در نتیجه رد تفسیر اراده طرفین باید اصطلاح اخیرالذکر را جاری دانست زیرا نحوه ترتیب استاندارد ارجاع به اینکوترمز و ترم‌های آن این‌گونه است که ابتدا نسخه اینکوترمز قید می‌شود متعاقباً ترم انتخابی قید می‌گردد نتیجتاً نسخه، اولویت دارد و باید روابط طرفین را جایگزین اصطلاح فعلی و جاری دانست...»؛

سه) در پرونده سوم در خصوص اختلاف میان یک واردکننده ایرانی با یک فروشنده چینی، داور تعیین‌شده به موجب رأی مورخ ۱۳۹۹/۰۶/۰۹ چنین استدلال کرد: «در دعوی مانحن فیه، اراده طرفین مردد است میان اینکوترمز ۲۰۱۰ و ۲۰۰۰ زیرا از یک سو، اینکوترمز ۲۰۱۰ را

برگزیده‌اند و از سوی دیگر بر ترم DEQ تراضی جسته‌اند که در نسخه ۲۰۰۰ آمده نه ورژن ۲۰۱۰ و چون متعاقبین در این زمینه اختلاف اساسی دارند و آثار حقوقی هریک از این موارد مارالذکر، تفاوت فاحش با دیگری دارد لذا اراده دو طرف با یکدیگر انطباق نداشته و چون یکی از شرایط صحت هر شرط، وجود انطباق دو اراده بر آن شرط است که در حال حاضر چنین انطباقی از سوی داور محرز نشد لذا شرط مذکور باطل بوده و...».

آنچه در ادامه ارائه می‌شود، ناظر بر تحلیل تفسیری اختلاف‌هاست نه بیان قاعده تقنینی جدید. هدف، ترسیم سازوکار حل تعارض میان نسخه و ترم بر پایه قواعد عمومی قراردادهاست، نه تجویز بی‌ضابطه عدول از اینکوترمز. برای تفسیر اراده متعاقبین در فرض مورد بحث، به نظر می‌رسد باید میان چند حالت قائل به تفکیک شویم: حالت اول، حالتی است که می‌توان میان این دو اراده ظاهراً متعارض، قدر متیقنی استخراج کرد. برای مثال، در کنار اینکوترمز نسخه ۲۰۲۰، از ترمی استفاده شده که مخصوص نسخه‌های قبلی بوده ولی در نسخه ۲۰۲۰، ترم جدیدی با اندکی تغییر جایگزین شده است. در این حال می‌توان توافق را معتبر دانست ولی روابط طرفین را تابع ترم جدید جایگزین دانست زیرا قدر متیقن اراده طرفین آن است که آنها می‌خواهند اینکوترمز نسخه ۲۰۲۰ را بر رابطه خود حاکم کنند و چون در نسخه انتخابی، ترم جدید جایگزین ترم قبلی شده است، از این رو اراده ضمنی متعاقبین بر این بوده که ترم‌های نسخه ۲۰۲۰ را جاری کنند و طبیعتاً اگر می‌دانستند که در نسخه ۲۰۲۰، برخی ترم‌ها تغییراتی داشته‌اند قطعاً از ترم جدید بهره می‌بردند. اما حالت دوم، ناظر بر فرضی است که ترم انتخاب شده، اساساً در نسخه ۲۰۲۰ هیچ جایگزینی نداشته و به‌طور کامل حذف شده است. در اینجا به نظر می‌رسد امکان رسیدن به یک قدر متیقن فراهم نیست و نمی‌توان بخشی از اراده را بر بخش دیگر ترجیح داد یعنی اگر چنین تفسیر کنیم که نسخه ۲۰۲۰ باید مناط تفسیر قرار گیرد، در این نسخه، چنین ترمی وجود ندارد و اگر ترم انتخابی را ملاک تفسیر بدانیم، قید نسخه ۲۰۲۰ را نادیده گرفته‌ایم. طبیعتاً هر بخش از عبارت منتخب را بر بخش دیگر ترجیح دهیم، مصداق ترجیح بلامرجح است که در حقوق ما ممنوع است، از این رو اراده متعاقبین، شامل دو بخش غیرقابل جمع و متعارض با یکدیگر است و بر اساس قاعده «اذا تعارضتا تساقطا»، هر دو بخش عبارت را باید ساقط و فاقد اثر دانست مگر اینکه عرف خاص یا قرائنی در قرارداد یا پرونده وجود داشته باشد که از آن بتوان فهمید که بخشی از این عبارت، مرجح بر بخش دیگر است؛ برای مثال چنانچه خریدار می‌دانسته که در گمرک کشورش مانعی برای ورود آن کالا وجود دارد، جهت خوشایند فروشنده ترم DAT را انتخاب کرده لکن به‌عمد نام ترمینال را ذکر نکرده و حاکمیت نسخه ۲۰۲۰ را تصریح کرده است تا پس از بروز اختلاف به سود خود استدلال کند، داور یا قاضی می‌تواند از رسیدن وی به هدف نادرست خود جلوگیری به‌عمل آورد. راه دیگر برای تعیین مکان تحویل، در نظر گرفتن

عرف محل و تجارت‌های مشابه است. افزون بر تحلیل تفسیری مذکور، جابه‌جایی میان نسخه اینکوترمز و ترم منتخب، آثار حقوقی مهمی بر قرارداد فروش بر جای می‌گذارد که نمی‌توان از آنها صرف‌نظر کرد. نخست آنکه اختلاف در نسخه و ترم می‌تواند موجب تغییر نقطه انتقال ریسک شود و در نتیجه، مسئولیت ناشی از تلف یا خسارت کالا بر عهده یکی از طرفین قرار گیرد، درحالی‌که تصور اولیه وی غیر از این بوده است؛ دوم آنکه دامنه تعهدات فروشنده و خریدار - از حیث هزینه‌های بارگیری، حمل، تخلیه و تشریفات گمرکی - ممکن است دستخوش تحول شود و توازن اقتصادی قرارداد را بر هم زند؛ سوم آنکه این تعارض می‌تواند امنیت حقوقی قرارداد را کاهش دهد و زمینه بروز اختلافات تفسیری گسترده را فراهم سازد، به‌گونه‌ای که طرفین در مرحله اجرا با قرائت‌های متعارض روبه‌رو شوند. در نهایت در فرض بطلان شرط یا سقوط آن، ممکن است قرارداد فروش ناگزیر تابع قواعد عمومی حقوق قراردادها شود که این خود به افزایش عدم قطعیت و هزینه‌های معاملاتی می‌انجامد. شایان ذکر است که بررسی تفصیلی تمامی آثار ماهوی این اختلاف‌ها و ترسیم راهکارهای قراردادی برای پیشگیری از آن، مستلزم پژوهشی مستقل است و از حدود بحث حاضر که ناظر بر تحلیل تفسیری قصد متعاقدين است، خارج می‌باشد.

۴. ابهام در فرض ترازی متباین بر یک ترم خاص از اینکوترمز و درج شرطی در ضمن بیع که مرتبط با ترم دیگر از اینکوترمز است

در برخی از قراردادهای بین‌المللی، ترم و نسخه اینکوترمز مشخص شده، لکن در ضمن قرارداد شرطی گنجانده شده که تعهدات بایع یا مشتری را اضافه یا کم کرده است و پیرو آن، قرارداد با ترم دیگری همخوانی پیدا کرده است. نمونه شایع این فرض در ترم FOB است. این ترم که جزو قدیمی‌ترین و پرکاربردترین اصطلاحات اینکوترمز محسوب می‌شود، مخصوص حمل دریایی بوده و بیانگر این موضوع است که فروشنده متعهد به بارگیری کالا در مبدأ و حمل از اقامتگاه خود به بندر صادراتی و تخلیه در بندر و بارگیری روی کشتی و پرداخت هزینه‌های آن است، اما بعد از بارگیری روی عرشه، ریسک و مسئولیت و هزینه‌ها به خریدار منتقل می‌شود؛ از این‌رو مشتری مسئول حمل بین‌المللی و بیمه و تخلیه در بندر وارداتی و بارگیری و حمل از بندر وارداتی به طرف اقامتگاه خود و تخلیه در آن محل بوده و پرداخت عوارض و مالیات ورودی و تخلیه در مقصد نهایی با خریدار است.^۱ با این حال گاه طرفین در قرارداد بیع خود بر روی این

1. KIM, J, 2022.

ترم و نسخه اینکوترمز تراضی کرده و نام بندر تعیین شده را هم به صراحت درج می کنند؛ برای مثال، FOB (Shanghai Port), Incoterms 2020.

اما در ضمن قرارداد، شرطی درج می کنند که دایره مسئولیت بایع یا مشتری را کم یا زیاد می کند و آثار آن، منطبق با ترم دیگری از اینکوترمز است. برای مثال فروشنده می پذیرد که دایره تعهدات وی فراتر از FOB برود و وی هزینه حمل و بیمه بین المللی کالا تا مقصد نهایی یعنی اقامتگاه خریدار را بپذیرد (FOB Destination).^۱ در مثال مذکور، چون دایره تعهدات فروشنده، بسیار بیشتر از FOB معمول است، بدان فوب توسعه یافته (Extended FOB) گفته می شود.^۲ در فرض مذکور گاهی دایره تعهدات فروشنده به حدی توسعه پیدا کرده است که حقوق و تعهدات طرفین، اغلب با آثار ناشی از ترم DDP انطباق پیدا می کند و این پرسش مطرح می شود که آیا بر اساس ظاهر قرارداد باید رابطه طرفین را تابع FOB بدانیم یا قائل به این تفسیر شویم که در اصل، طرفین ترم دیگر مثلاً DDP را قصد کرده اند؟ در این زمینه به پرونده ای اشاره می کنیم:

در قرارداد بیع میان بایع روسی و خریدار ایرانی توافق شد که اولاً: از ترم CIP-Inco.2020 استفاده شود؛ ثانیاً: ریسک کالا تا زمان تحویل مبیع به اقامتگاه خریدار، با فروشنده باشد؛ ثالثاً: حل اختلاف از طریق داوری و تابع مقررات داوری مندرج در قانون آیین دادرسی مدنی ایران مصوب ۱۳۷۹ باشد. در زمان تحویل بار به خریدار محرز شد که کالا آسیب دیده و محموله، بیمه هم نشده است. با عنایت به عدم توافق طرفین درگیر، خریدار با استناد به قرارداد منعقد، موضوع را به داور تعیین شده ارجاع داد و خواستار خسارت قراردادی ناشی از آسیب محموله و نقض تعهد بیمه کردن کالا علیه بایع و متصدی حمل شد. وکیل متصدی حمل در مقام دفاع اعلام کرد دعوا اساساً متوجه متصدی حمل نیست، زیرا اولاً: طبق ترم انتخابی یعنی CIP، وظیفه بیمه کردن کالا با بایع بوده نه متصدی حمل؛ ثانیاً: طبق قرارداد فی مابین، فروشنده، ریسک کالا را تا زمان تحویل به خریدار در اقامتگاه مشارالیه پذیرفته است، از این رو بایع باید خسارت را بپردازد و بعداً اگر خواست به متصدی حمل مراجعه کند. وکیل بایع نیز در مقام دفاع بیان کرد که در خواسته خواهان دعوا (خریدار)، نوعی تعارض درونی دیده می شود؛ یعنی از یک سو اگر بخواهیم مطابق ترم انتخابی قرارداد یعنی CIP، تفسیر کنیم، ریسک کالا در زمان تحویل کالا به متصدی حمل، از بایع منتقل شده است، بنابراین دعوی مطالبه خسارت ناشی از آسیب کالا، نمی بایست علیه بایع مطرح می شد؛ از سوی دیگر اگر بخواهیم ریسک فروشنده را تا زمان تحویل به خریدار

1. Doren. E, 2019.

2. Puja, Soni, 2014.

در اقامتگاه وی ادامه دهیم، دیگر با ترم DPU روبه‌رو هستیم نه CIP و در ترم DPU، بایع تعهدی به بیمه کردن ندارد.

داور در رأی مورخ ۱۳۹۴/۰۵/۰۵ چنین رأی داد: «مطابق اینکوترمز، بهترین روش نوشتن عبارات در قرارداد این است که در ترم CIP، اسم محل مقرر در مقصد تصریح شود و در ترم DPU، اسم محل تخلیه در کشور مقصد معلوم شود. درحالی‌که در قرارداد مانحن‌فیه، هیچ‌یک مشخص نشده و بر اساس روح حاکم بر اینکوترمز، در مواقع سکوت قراردادی، تعیین محل با فروشنده است لذا فروشنده، اعلام می‌کند که ریسکی تا اقامتگاه خریدار بر ذمه نداشته است و ریسک در نقطه تحویل به متصدی، از ذمه او ساقط شده است. با این حال دعوی علیه متصدی پذیرفته است چراکه طبق اسناد ابرازی و نظریه کارشناسی اخذشده، خسارت مابه‌النزاع ناشی از تقصیر متصدی بوده و وی دلیل رافع مسئولیتی نداشته است...».

به این رأی، اعتراض و خریدار، خواستار ابطال بخش نخست رأی داوری شد. شعبه ۱۲ دادگاه عمومی حقوقی تهران نیز به موجب دادنامه مورخ ۱۳۹۴/۰۸/۰۶ چنین رأی داد: خواهان دعوی حاضر، خواستار ابطال رأی داوری به جهت خلاف قوانین موجد حق مندرج در بند ۱ ماده ۴۸۹ قانون آیین دادرسی دادگاه‌های عمومی و انقلاب در امور مدنی مصوب ۱۳۷۹ شده است. دعوی خواهان وارد تشخیص داده نمی‌شود، چراکه اولاً: مشارالیه مشخص نساخته که رأی داوری با کدام قوانین موجد حق در تعارض است؛ ثانیاً: داور از میان شروط درج‌شده در قرارداد فی‌مابین کوشیده تا قدر متیقنی استخراج کند که به اراده طرفین نزدیک باشد؛ ثالثاً: دعوی طرح‌شده با هیچ‌یک از جهات ابطال رأی داوری مندرج در ماده ۴۸۹ قانون آیین دادرسی مدنی انطباق ندارد... .

به‌نظر می‌رسد رویکرد کلی داور و دادگاه قابل دفاع باشد، زیرا در مواردی که می‌توان میان ترم انتخاب‌شده و آثار ترم دیگر جمع کرد، مطابق قاعده الجمع مهمما ممکن اولی من الطرح، می‌توان به قدر متیقنی از اراده متعاقدين رسید. برای مثال، طرفین تابع ترم FOB و آثار حقوقی ناشی از آن باشند اما در بخشی از آثار این ترم که توسعه پیدا کرده و شبیه ترم دیگر شده است (برای مثال در بخش هزینه یا ریسک یا بیمه یا...)، تنها در این بخش، تابع آثار ترم دیگر باشند. آنچه این استدلال را تقویت می‌کند آن است که ترم‌های اینکوترمز ماهیتاً جنبه تکمیلی دارند و طرفین می‌توانند دایره آن را مطابق تراضی، کم یا زیاد کنند و این امر، به معنای تعارض ترم‌ها با یکدیگر باطل دانستن این نوع تراضی نیست. همچنین نمی‌توان توافق صریح طرفین بر یک ترم را به‌طور کلی نادیده گرفت و صرفاً به‌واسطه اینکه بخش‌هایی از یک ترم، با ترم دیگر منطبق است، اراده متعاقدين را تغییر داد و به بهانه تقدم اراده باطنی بر ظاهری، ترم دیگری را بر رابطه‌شان جاری دانست (همچنان‌که در رأی شعبه سوم دادگاه تجدیدنظر استان تهران در دادنامه

شماره ۹۲۰۹۹۷۰۲۲۰۳۰۰۲۶۸ مورخ ۱۳۹۲/۰۳/۰۶، رویکرد دادگاه، منتهی به تفسیری شد که طی آن، شرط و اثری جز شرط تصریح شده در قرارداد، بر روابط متعاقدين جاری شد). افزون بر این طرفین عقد اگر قصد داشتند تمامی آثار حقوقی یک ترم را انتخاب کنند، بی شک همان ترم را برمی‌گزینند؛ وانگهی، اگر ترم منتخب، تسهیلگری خاصی برای یکی از طرفین مثلاً فروشنده داشته است و او با اراده خود، این حق را ساقط کرده و حاضر شده تعهد بیشتری به نفع خریدار بر ذمه خود بار کند و از این طریق، خریدار را راضی به عقد قرارداد نماید و به تعبیری، شرایط قراردادی را برای خریدار، جذاب کند، امری که در فضای تجارت و بازاریابی، رایج است، باید به این رویه معقول احترام گذارد نه آنکه یک ترم جدید را به طور کامل بر طرفین تحمیل کرد یا به دلیل تردید میان دو ترم، هر دو را ساقط شده و شرط را باطل تلقی کرد. بر این اساس، اگر اراده ضمنی را بر اراده صریح مقدم بدانیم، سبب تزلزل در تفسیر قراردادها و ناامنی در روابط تجاری بین‌المللی می‌شود؛ تاجری که ترم FOB را انتخاب کرده، نمی‌پذیرد که در آینده دادگاه آن را DDP تفسیر کند و نتایج ترمی را بر قرارداد تحمیل کند که مورد موافقت وی نبوده است.

نتیجه

از مطالب مطروحه، نتایج زیر حاصل شده است و بر اساس آن، پیشنهادهای زیر ارائه می‌شود:

۱. به رغم اصلاحاتی که در اینکوترمز طی سال‌های اخیر رخ داده است هنوز در بسیاری از فروش، شاهد سکوت این سند و به تبع آن، تشتت آرای قضایی یا داوری هستیم که این خود، سبب سردرگمی تجار، اطالۀ حل اختلاف و در نتیجه افزایش هزینه معاملات ایشان می‌شود؛ معضلی که کاملاً مغایر با هدف و فلسفه وضع و اصلاحات اینکوترمز بوده است. بر این اساس شاید افزوده شدن بخشی به ابتدای اینکوترمز با عنوان اصول تفسیر برای فرض سکوت یا تعارض یا ابهام قراردادهای حاوی اینکوترمز بتواند این مشکل را مرتفع سازد؛
۲. در خصوص فرض نخست مطرح در مقاله یعنی ابهام در فرض تراضی متباین بر اینکوترمز بدون تعیین نسخه آن، به نظر می‌رسد اصل بر نسخه حاکم بر زمان انعقاد قرارداد است مگر در صورتی که بتوان از اراده ضمنی طرفین به نسخه دیگری رسید؛
۳. در خصوص فرض دوم یعنی ابهام در فرض تعیین اینکوترمز و نسخه آن (مثلاً اینکوترمز ۲۰۲۰) بدون تعیین ترم خاص، اصل را باید بر ترم EXW گذاشت مگر قرائنی خلاف آن وجود داشته باشد؛
۴. در خصوص فرض سوم یعنی ابهام در فرض تراضی طرفین بر اینکوترمز ۲۰۲۰ و انتخاب ترمی که در نسخه‌های قبلی وجود داشته نه نسخه ۲۰۲۰، برای تفسیر اراده متعاقدين باید بین چند حالت قائل تفکیک شویم: حالت اول، حالتی است که می‌توان میان این دو اراده ظاهراً

متعارض، قدر متیقنی استخراج کرد. در این حال می‌توان توافق را معتبر دانست ولی روابط طرفین را تابع ترم جدید جایگزین دانست، زیرا قدر متیقن اراده طرفین آن است که آنها می‌خواهند اینکوترمز نسخه ۲۰۲۰ را بر رابطه خود حاکم کنند. اگر ترم انتخاب شده، اساساً در نسخه ۲۰۲۰ هیچ جایگزینی نداشته و به‌طور کامل حذف شده است، امکان رسیدن به یک قدر متیقن فراهم نیست و نمی‌توان بخشی از اراده را بر بخش دیگر ترجیح داد، از این‌رو اراده متعاقدين، شامل دو بخش غیرقابل جمع و متعارض با یکدیگر است و هر دو بخش عبارت را باید ساقط و فاقد اثر دانست، مگر اینکه عرف خاص یا قرائنی در قرارداد یا پرونده وجود داشته باشد؛

۵. در فرض چهارم یعنی ابهام در فرض تراضی متبایعین بر یک ترم خاص از اینکوترمز و درج شرطی در ضمن بیع که مرتبط با ترم دیگر از اینکوترمز است، اگر بتوان بین ترم انتخاب شده و آثار ترم دیگر جمع کرد و به قدر متیقنی از اراده متعاقدين رسید، در این حالت، طرفین تابع ترم صریح انتخابی در متن قرارداد خواهند بود، اما در بخشی از آثار این ترم که توسعه پیدا کرده و شبیه ترم دیگر شده است (برای مثال در بخش هزینه یا ریسک یا بیمه یا...)، تنها در این بخش، تابع آثار ترم دیگر باشند.

بیانیه نبود تعارض منافع

نویسندگان اعلام می‌کنند که تعارض منافع وجود ندارد و تمام مسائل اخلاق در پژوهش را شامل پرهیز از دزدی ادبی، انتشار و یا ارسال بیش از یک بار مقاله، تکرار پژوهش دیگران، داده‌سازی یا جعل داده‌ها، منبع‌سازی و جعل منابع، رضایت ناآگاهانه سوژه یا پژوهش‌شونده، سوءرفتار و غیره، به‌طور کامل رعایت شده است.

قدردانی

مراتب سپاس خود را از سردبیر و داوران مجله بابت بررسی دقیق و ارائه دیدگاه‌های ارزشمندی که موجب بهبود کیفیت این نوشتار شد، ابراز می‌داریم.

منابع

- دهدار، فرزین (۱۳۹۳). «مبانی فلسفی حقوق بازرگانی بین‌المللی، مطالعات حقوق خصوصی، ۴۴(۲)، ۱۸۷-۲۰۶. Doi:10.22059/JLQ.2014.51862
- صادقی، محسن (۱۴۰۳). جزوه کلاسی درس حقوق تجارت بین‌الملل پیشرفته، مقطع کارشناسی ارشد رشته حقوق حمل‌ونقل تجاری. دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران، نیمسال اول تحصیلی ۱۴۰۳-۴۳.

References

- Abdulkhay, K. (2023). *Introduction to INCOTERMS for International Trade*. Tashkent State University of Economics.
https://www.researchgate.net/publication/376206887_Introduction_to_INCOTERMS_for_International_Trade, (Accessed March 25, 2025)
- Anders & Grath (2008). *The Handbook of International Trade and Finance*. London: Kogan Page Publishers. (ISBN) 9780749453206
- Bethlehem, D. (2023). *International Trade Law*. Oxford University Press. (ISBN) 9780192868381
- Dehdar, F.(2014). "Philosophic foundation of Lex Mercatoria", *Praivate Law Studies*, 44(2). 187-206. Doi:10.22059/JLQ.2014.51862[in Persian]
- Elizabeth R. Doren (2019). Synthetic FOB Destination Sales. *O'connor davies*, 9(2).
<https://www.pkfod.com/insights/synthetic-fob-destination-sales/>, (Accessed March 24, 2025)
- Hill. Ch (2018). *International Business: Competing in the Global Marketplace*. New York: McGraw Hill. (ISBN) 1259929442
- ICC, "Incoterms® 2010: ICC Guide
- ICC, "Incoterms® 2020: ICC Guide
- KIM. J (2022). The Comparative Study of Incoterms 2020 and 2010 in International Physical Distribution. *Journal of Distribution Science*, 20(4), pp. 101-110, DOI: 10.15722/jds.20.04.202204.101
- Nilsson (2011). Reallocation of Risks within Supply Chains: The Practice of Enhanced Liability Clauses. Nofoma, *Harstad University College in Harstad*, 23(1), 2 and seq,
<https://lup.lub.lu.se/search/publication/2968331> , (Accessed March 29, 2025)
- Petrová. M, Krügerová. M, Kozieł. M (2021). INCOTERMS – History and Future Development. Conference Paper, *Liberec Economic Forum 2021*, 27(2), 6, (ISBN): 978-80-7494-578-6,
https://www.researchgate.net/publication/355585166_INCOTERMS_-_history_and_future_development , (Accessed April 01, 2025)

- Puja, S. (2014). The Rights and Duties of the Transacting Parties Under FOB International Sales Contract. *SSRN Electronic Journal*, 20(4), pp. 1-15, DOI: 10.2139/ssrn.2423707
- Ramberg, J (2011). ICC Guide to Incoterms 2010. *ICC Service Publications*, (720E), 17 and seq, (ISBN) 978-92-842-0082-5
- Ramberg, J (2007). To What Extent Do INCOTERMS 2000. *Journal of Law and Commerce*, 25(6), pp. 220-235.
https://iicl.law.pace.edu/sites/default/files/cisg_files/ramberg.html, (Accessed April 01 , 2025)
- Richard, S. (2017). *International Business Law and Its Environment*. Boston: Cengage Learning. (ISBN) 978-1305972599
- Sang Man Kim (2021). Right Choice of DPU in Incoterms 2020. *Global Trade and Customs Journal*, 16(3), pp. 114 – 119, DOI: 10.54648/GTCJ2021013
- Simon, B. (2018). *Shipping Law*. Oxfordshire: Routledg. (ISBN) 978-1138045378, DOI: 10.4324/9781315172040
- Sadeghi, M. (1403). *Class booklet for the Advanced International Trade Law Course* Master's Program in Commercial Transportation Law, Faculty of Law and Political Science, University of Tehran, First Semester of the 1403–1404 Academic Year. [in Persian]